

Agnieszka Sobol

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Ekonomii
Katedra Gospodarki Przestrzennej i Środowiskowej
agnieszka.sobol@ue.katowice.pl

MIESZKANIEC JAKO KONSUMENT I WSPÓŁTWÓRCA OFERTY MIEJSKIEJ

Streszczenie: Od czasu transformacji ustrojowej w Polsce wzrosła rola mieszkańców w procesie rozwoju lokalnego. Zmiany te nastąpiły w wyniku upowszechniania się menadżerskiego podejścia do zarządzania rozwojem lokalnym, a także wraz ze wzrostem świadomości swoich praw przez samych mieszkańców. Nie są oni już jedynie biernymi konsumentami oferty miejskiej, lecz także jej współtwórcami. Celem artykułu jest identyfikacja uwarunkowań oraz ocena zachodzących zmian roli mieszkańca w kształtowaniu miast w Polsce. Poza wielowątkowym materiałem studialnym przedstawiona w nim została analiza budżetu partycypacyjnego miasta Katowice.

Słowa kluczowe: rozwój lokalny, partycypacja, budżet obywatelski.

JEL Classification: A13, D72, H72, M38.

Wprowadzenie

Od czasu transformacji ustrojowej w Polsce wzrosła rola mieszkańców w procesie rozwoju lokalnego. Zmiany te nastąpiły w wyniku upowszechniania się menadżerskiego podejścia do zarządzania rozwojem lokalnym w efekcie wprowadzania w praktyce samorządowej koncepcji nowego zarządzania publicznego (*New Public Management*). Z czasem koncepcja NPM ewoluowała z orientacji rynkowej (*market government*) do podejścia akcentującego partycypację mieszkańców w zarządzaniu publicznym (*participative government*) [Peters, 1996]. Zwrot w stronę mieszkańców uruchamia mechanizmy współrzędzenia (*governance*).

Współrzędzenie rozumiane jest według autorki jako udział mieszkańców w procesie zarządzania rozwojem lokalnym. Współrzędzenie rozwojem lokal-

nym oparte jest na aktywności i współdziałaniu kapitału społecznego. Uwzględnia jednocześnie istotną rolę władzy lokalnej w procesie mobilizacji oraz koordynacji działań poszczególnych członków wspólnoty lokalnej.

Mieszkaniec może być zarówno konsumentem, jak i współtwórcą oferty miejskiej. Oferta miejska rozumiana jest bardzo szeroko jako rodzaj, jakość i dostępność dóbr i usług świadczonych w mieście oraz charakter i funkcje przestrzeni miejskiej. W tym znaczeniu oferta utożsamiana może być z produktem miasta, który T. Markowski opisuje jako: „[...] materialny lub niematerialny element szeroko pojętej struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta, który staje się przedmiotem wymiany rynkowej [...]. Może nim być konkretne miejsce, lokalizacja, usługa miejska lub ich zestaw, a także idea dotycząca na przykład rozwoju miejskiego” [2002, s. 112].

Na gruncie powyższej definicji można się zastanowić nad wkładem mieszkańców w kształtowanie oferty miejskiej. Niezbędne jest wyjaśnienie odmienności interpretacji pojęć: mieszkaniec, obywatel, konsument. Zgodnie z definicją słownika języka polskiego [www 1] mieszkańcem jest osoba stale zamieszkująca jakieś miejsce. Rola mieszkańca jest z zasady pasywna w znaczeniu współtworzenia i kształtowania swojego miejsca życia. W przypadku obywatela do procesu zamieszkiwania dołączone zostają trzy ważne elementy: bycie członkiem społeczności, określone prawa oraz obowiązki. Z kolei konsument to nabywca lub użytkownik dóbr lub/i usług. Bycie mieszkańcem, podobnie jak konsumentem ogranicza się zatem zasadniczo do bycia biernym odbiorcą i nabywcą oferty miejskiej. Rola obywatela wkracza natomiast w aktywne współtworzenie miasta. W procesie tym generowana jest wartość dodana nie tylko w rozumieniu indywidualnym, lecz także ma charakter ogólnospołeczny. Obywatel ma zatem wpływ na kształt oferty miejskiej, z której korzysta cała wspólnota.

B. Jałowiecki [2002, s. 83] wskazywał 15 lat temu, że większość Polaków nie była wówczas skłonna do angażowania się w sprawy społeczne. Mieszkańcy oczekiwali organizowania życia publicznego i obsługi mieszkańców od władz lokalnych. Aktywizacja mieszkańców następowała jedynie w sprawach ich bezpośrednio dotyczących i to zazwyczaj wtedy, kiedy widzieli dla siebie ryzyko szkody. Należy zatem zadać pytanie, czy po niespełna 30 latach od transformacji ustrojowej Polacy są gotowi do przyjęcia bardziej aktywnej roli w życiu publicznym swoich wspólnot lokalnych?

Celem artykułu jest identyfikacja uwarunkowań oraz ocena zachodzących zmian roli mieszkańca w kształtowaniu miast w Polsce. Poza wielowątkowym materiałem studialnym przedstawiono w nim analizę budżetu partycypacyjnego miasta Katowice.

1. Uwarunkowania aktywnej roli mieszkańców w rozwoju lokalnym

Problemem współczesnych społeczeństw jest alienacja społeczeństwa. Konkurencją dla miast stała się wirtualna rzeczywistość, która może wpływać na atomizację mieszkańców [Komakech, 2005]. Zmiany dokonujące się w polskich miastach wskazują, iż żyjemy w kraju coraz bardziej efektywnych jednostek i nieefektywnej wspólnoty. Jednocześnie kapitał społeczny ma wielowymiarowy wpływ na jakość życia społeczeństwa. Przekłada się na relacje międzyludzkie i atmosferę w mieście, angażowanie się w inicjatywy oddolne, czy dbałość o środowisko naturalne [Glaeser i in., 2002; Sztompka, 2007; Putnam, 2008].

Tymczasem w relacjach między Polakami dominuje nieufność połączona z ostrożnością. Zachowania takie, opisywane w raportach Diagnoza społeczna, niezmiennie od lat pokazują, że odsetek osób ufających innym kształtuje się na poziomie kilkunastu procent i jest ponad dwukrotnie niższy niż średnia Unii Europejskiej [Czapiński i in., 2015, s. 341].

Przestrzenie większości polskich miast nie sprzyjają współdziałaniu. Ponadto zmiany cywilizacyjne oraz organizacja życia zmierza raczej w stronę odseparowywania ludzi od siebie, aniżeli okazji do spotkań. Cechą współczesnej kultury indywidualizmu jest nastawienie przede wszystkim na samorealizację. Działania obywatelskie uchodzą wówczas na dalszy plan. Jednocześnie jednostka przyjmuje często roszczeniową postawę względem otoczenia społecznego [Bokszański, 2007].

Ponadto wszechobecna strategia rozwoju miast w Polsce to polityka w stylu prokonsumenckim (*customer-friendly*). Działania takie widoczne są w drodze likwidacji przestrzeni publicznych, braku dbałości o ich atrakcyjność i bezpieczeństwo na rzecz kolorowej przestrzeni centrów handlowych. Jednocześnie sami mieszkańcy pozbawieni etosu obywatelstwa przyjmują pasywną rolę konsumenta.

2. Miejsce mieszkańca w polityce rozwoju lokalnego

Jak pisała J. Jacobs: „Miasta wszystkim mają coś do zaoferowania, pod warunkiem, że wszyscy je współtworzą” [2014, s. 249]. Na atrakcyjność miast ogromny wpływ mają mieszkańcy, którzy poprzez swoje działania i postawy wpływają na kształt oferty miejskiej.

Jak wskazano kapitał społeczny wymaga swoistej kultury współpracy i wypracowanych nawyków zaangażowania. Przywoływana kategoria obywatela w ujęciu społeczeństwa obywatelskiego ujmowana jest pod kątem zespołu cech wartościujących, do których należą: odpowiedzialność, uczciwość, bezintere-

sowność, nastawienie na dialog oraz współpracę. Takie spojrzenie na rolę jednostki ma silne konotacje moralno-etyczne i kwalifikację akcentującą obowiązki jednostki w życiu publicznym [Pietrzyk-Reeves, 2004, s. 317-319].

Pomimo dyskusji na temat konieczności wsparcia społeczeństwa obywatelskiego w Polsce rola mieszkańców w procesie rozwoju lokalnego pozostaje wciąż na marginesie uwagi samorządów. Praktyki pozorowania uspołecznienia i fasadowość rozwiązań partycypacyjnych nie są w Polsce odosobnionymi przypadkami [Theiss, 2010].

Jednocześnie widoczna jest rosnąca świadomość swoich praw przez samych mieszkańców. Mają oni jednak niewielkie poczucie sprawczości w rozwoju lokalnym. Według komunikatu z badań CBOS pt. Poczucie wpływu na sprawy publiczne, odpowiedzi pozytywne w tym zakresie składa jedynie 42% Polaków [www 2].

Kolejnym ważnym aspektem jest kwestia, czy Polacy współtworzą swoje miasta? Na tak postawione pytanie można by udzielić odpowiedzi twierdzącej. Każdy codziennie poprzez swoje działania, zachowania i postawy kształtuje swoje miasto. W większości przypadków dzieje się to jednakże mimochodem. Współtworzenie wymaga natomiast wyjścia poza interes indywidualny i przyjęcie obywatelskiej postawy. Dzisiejsza kultura nie sprzyja takim zachowaniom. Kultura promocji indywidualizmu i konsumpcjonizmu powoduje, że życie nabiera rozpędu. Polacy mają ciągle odczucie bycia „w biegu” [www 3]. Szereg uwarunkowań społeczno-gospodarczych sprawia, że jesteśmy odciągani od roli obywatela w kierunku roli konsumenta. Raport Diagnoza społeczna pokazuje, że działanie na rzecz społeczności lokalnej jest rzadkim zjawiskiem w Polsce. Tylko około 15% badanych deklaruje taką aktywność [Czapiński i in., 2015, s. 279].

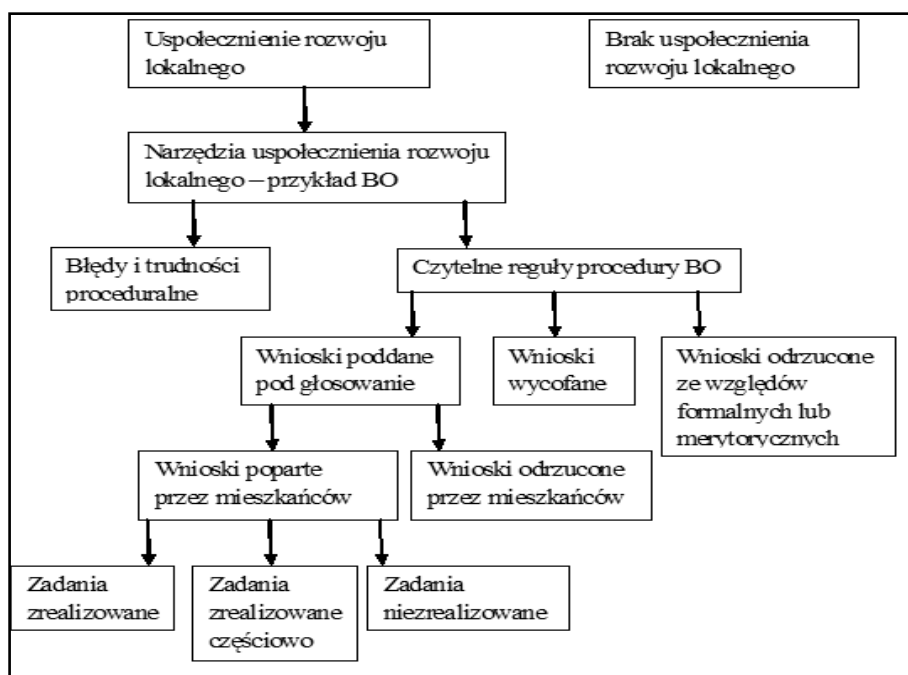
3. Współtworzenie oferty miejskiej poprzez budżet obywatelski

Budżet obywatelski (BO), zwany także budżetem partycypacyjnym, jest narzędziem współrządzenia i próbą włączenia mieszkańców w rozwój lokalny. Zgodnie z definicją Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji RP budżet partycypacyjny interpretowany jest jako współuczestniczenie mieszkańców gminy, dzielnicy, osiedla lub sołectwa w projektowaniu lokalnych wydatków, polegający na zapewnieniu mieszkańcom prawa do podejmowania wiążących decyzji co do tworzenia części budżetu i określania części jego wydatków [www 4].

Budżet obywatelski jest formą zaproszenia wystosowaną przez władze lokalne do mieszkańców do udziału w procesie decyzyjnym w kwestii podziału

lokalnych środków budżetowych. W przypadku Polski, w której odnotowujemy niskie wskaźniki rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, BO jest istotnym elementem budowy demokracji lokalnej.

Poniższy rys. 1 przedstawia udział mieszkańców w kształtowaniu oferty miejskiej poprzez zadania realizowane w ramach BO. Pokazuje ścieżkę uspołecznienia w drodze wprowadzenia budżetu obywatelskiego i wpływ mieszkańców w zależności od czytelności jego organizacji oraz nabytych umiejętności.

Rys. 1. Udział mieszkańców w kształtowaniu oferty miejskiej poprzez zadania realizowane w ramach budżetu obywatelskiego

Jak wskazywano, władza lokalna w Polsce pełni ważną rolę w animacji życia samorządowego w kierunku większej aktywności obywatelskiej. Z uwagi na słabość społeczeństwa obywatelskiego wprowadzenie BO jest zasadniczo inicjatywą władz lokalnych. Od świadomości władz zależy zatem, czy to narzędzie demokracji partycypacyjnej zostanie wdrożone. Jednocześnie jak pokazuje praktyka, BO jest doskonałym narzędziem edukacyjnym i kształtującym postawy obywatelskie. Wymaga od mieszkańców samoorganizacji i przełamania zachowań wynikających z kultury indywidualizmu i konsumpcjonizmu. W czytelny sposób wskazuje na rolę mieszkańców i ich odpowiedzialność za współtworzenie miasta.

4. Budżet partycypacyjny w Katowicach – studium przypadku

Współtworzenie przestrzeni miejskiej w Polsce może być efektem inicjatyw oddolnych, lecz częściej jest wynikiem wprowadzanych przez samorządy mechanizmów uspołecznienia rozwoju lokalnego. W tym drugim przypadku najbardziej rozpowszechnioną formą aktywizacji mieszkańców stał się przedstawiony budżet obywatelski.

W Katowicach procedura budżetu obywatelskiego została po raz pierwszy uruchomiona w 2014 r. W kolejnych latach podwyższona została pula środków do dyspozycji mieszkańców z 10 mln podczas pierwszej edycji do 20 mln. Zauważyć jednak należy, że udział kwoty przeznaczonej do dyspozycji mieszkańców w ramach BO wynosi około 1% dochodów miasta Katowice i w przeliczeniu na mieszkańca wynosi zaledwie 67 zł. Tabela 1 oraz rys. 2 prezentują zestawienie danych oraz wskaźników zaangażowania mieszkańców w BO w Katowicach w edycjach 2014-2016.

Tabela 1. Budżet obywatelski miasta Katowice w liczbach w edycjach 2014-2016

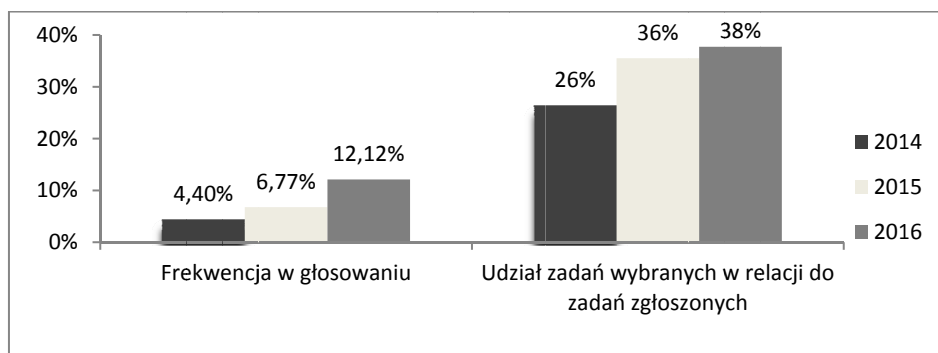
Edycja	2014	2015	2016
Frekwencja w głosowaniu	4,40%	6,77%	12,12%
Liczba zgłoszonych zadań ogółem	326	335	342
Liczba zadań lokalnych	326	298	301
Liczba zadań ogólnomiejskich	–	37	41
Liczba wniosków zweryfikowanych negatywnie na etapie oceny formalnej	20	4	4
Liczba wniosków zweryfikowanych negatywnie na etapie oceny merytorycznej	100	85	82
Liczba wniosków wycofanych na etapie weryfikacji (również w wyniku połączenia projektów)	0	4	2
Liczba wniosków wycofanych po weryfikacji (również w wyniku połączenia projektów)	4	1	3
Liczba zadań ostatecznie poddanych pod głosowanie	202	241	251
Liczba zadań ostatecznie wybranych do realizacji	86	119	129
Liczba zadań zrealizowanych (w tym częściowo)	85 (3)	111 (5)	bd.
Liczba zadań niezrealizowanych	1*	8**	bd.

* Planowane do realizacji w 2017 r.

** Dokończenie realizacji 7 zadań planowane w 2017 r.

Źródło: Na podstawie danych z Urzędu Miasta w Katowicach.

Poniższe dane wyraźnie pokazują trend w kierunku wzrostu zaangażowania się mieszkańców Katowic poprzez procedurę budżetu obywatelskiego miasta. W kolejnych latach widać systematyczny wzrost frekwencji, a także wzrost liczby składanych wniosków. Pozytywną zmianą jest ponadto widoczny efekt uczenia się mieszkańców odzwierciedlany poprzez malejącą liczbę odrzucanych wniosków na kolejnych etapach oceny.

Rys. 2. Frekwencja oraz udział zadań wybranych w relacji do zadań zgłoszonych do budżetu obywatelskiego miasta Katowice w edycjach 2014-2016

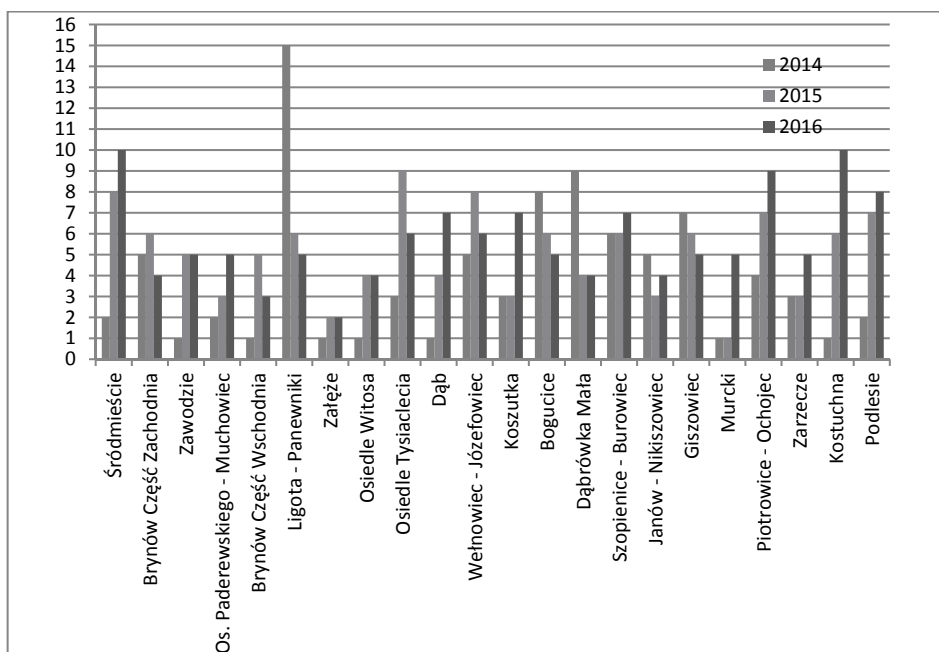
Źródło: Na podstawie danych z Urzędu Miasta w Katowicach.

Ważnym komunikatem dla mieszkańców jest ponadto stopień zaawansowania w realizacji wybranych zadań. Dzięki wywiązywaniu się miasta z ich realizacją¹ mieszkańcy mają poczucie sprawczości i wkładu w rozwój lokalny. Realizowane zadania dotyczą wszystkich wymiarów rozwoju lokalnego i mają charakter środowiskowy, społeczny, kulturowy, sportowo-rekreacyjny oraz infrastrukturalny. Ponadto dzięki projektom dzielnicowym wpływają na bardziej zrównoważone wydatkowanie środków z budżetu miasta i poprawę życia w strefie podmiejskiej.

Rysunek 3 przedstawia liczbę wybranych zadań dzielnicowych. Różnice w ilości w poszczególnych latach i w poszczególnych dzielnicach wynikają w dużej mierze z wartości wybranych do realizacji zadań oraz znajomości procedury BO przez mieszkańców. Związane są jednak także ze strategią mieszkańców dzielnic, którzy organizują się wokół wyboru określonego ważnego dla nich zadania. Widoczne jest to zwłaszcza w dzielnicy Murcki w edycjach 2014 i 2015.

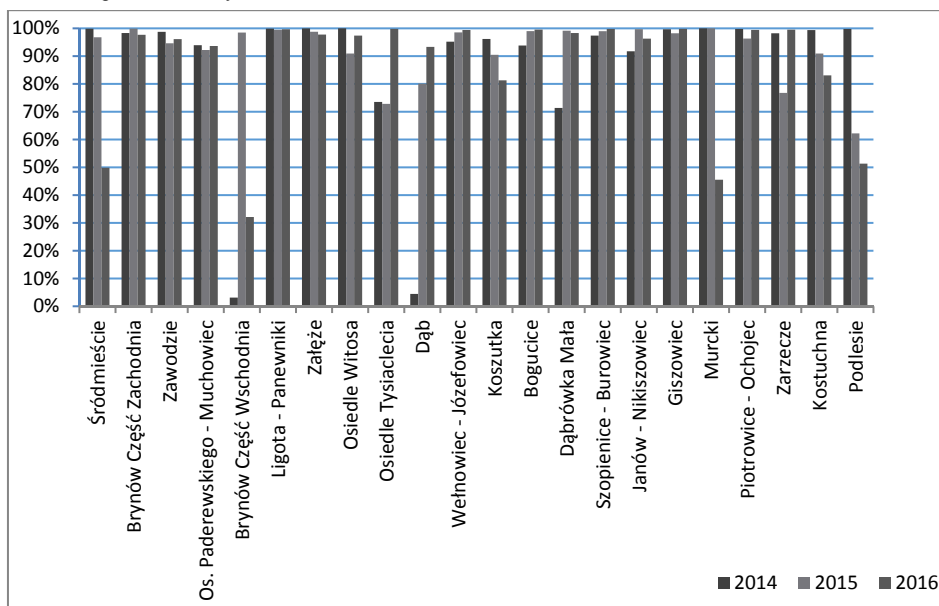
Natomiast dane zaprezentowane na rys. 4 pokazują skalę włączenia się mieszkańców poszczególnych dzielnic Katowic w BO w edycjach 2014-2016 poprzez relację dostępnej puli środków dla poszczególnych dzielnic do wartości zadań wybranych przez mieszkańców tych dzielnic. Można zaobserwować generalnie wysokie wykorzystanie przyznanych środków. Ponadto ilość zgłaszanych oraz wybieranych zadań dzielnicowych wskazuje na rosnący trend zainteresowania sprawami publicznymi. Widoczne jest to zwłaszcza w przypadku dzielnic Brynów Część Wschodnia oraz Dąb, które w pierwszej edycji BO w niewielkim stopniu wykorzystywały dostępne im środki.

¹ Nie ma formalnych regulacji prawnych nakazujących samorządom realizację zadań wybranych w drodze głosowania w formule BO. Budżet obywatelski nosi w tym znaczeniu znamiona umowy społecznej między mieszkańcami i władzą lokalną opartej na zaufaniu.

Rys. 3. Liczba zadań BO wybranych przez mieszkańców do realizacji w poszczególnych dzielnicach Katowic w edycjach 2014-2016

Źródło: Na podstawie danych z Urzędu Miasta w Katowicach.

Rys. 4. Wykorzystanie dostępnych środków dzielnicowych w BO Katowice w edycjach 2014-2016

Źródło: Na podstawie danych z Urzędu Miasta w Katowicach.

Jak wynika z zaprezentowanych danych wprowadzenie budżetu obywatelskiego w Katowicach poprzez zadania realizowane w kolejnych jego edycjach odpowiada na wiele potrzeb mieszkańców. Ich pomysły wpływają na wzrost atrakcyjności zarówno oferty ogólnomiejskiej, jak i poszczególnych dzielnic. Zadania wybierane przez mieszkańców dotyczą wielu sfer marginalizowanych wcześniej w polityce lokalnej. Pomimo pojawiających się prześmiewczych komentarzy na temat ich charakteru czy powtarzalności, należy zauważyć, iż dotyczą one spraw w bezpośredni sposób podnoszący jakość życia w najbliższym otoczeniu ludzi.

Nie bez znaczenia jest ponadto efekt edukacyjny i budujący świadomość obywatelską. Poza kwestiami udoskonalania procedury i organizacji BO w Katowicach poprawa wskaźników partycypacji mieszkańców w jego procedurze jest efektem opisywanego wcześniej znaczenia uczenia się – nawyków oraz zdobywanych umiejętności i doświadczeń. W takim ujęciu BO jest ważnym narzędziem transformacji społeczności Katowic z mieszkańców w obywateli.

Podsumowanie

Dialog z mieszkańcami, oferta usług publicznych, przestrzenie miejskie oraz realizowane w nich wydarzenia mają szczególny wpływ na życie społeczne. Kształtują zachowania mieszkańców, możliwości ich kontaktów i współdziałania oraz generalnie poziom zadowolenia z życia. Władze lokalne dysponują zatem ogromnym zasobem i możliwościami wsparcia społeczeństwa obywatelskiego i pobudzenia inicjatyw oddolnych. Budowanie atmosfery współdziałania wymaga przekształcenia instytucjonalnej i biurokratycznej roli władz lokalnych w partnerską relację z mieszkańcami.

Współtworzenie w mieście wiąże się ponadto z kategorią obywatela. Umiejętność podejmowania zachowań obywatelskich to długotrwały proces wymagający solidnej podbudowy w systemie demokratycznym. Procesy decentralizacji zostaną w pełni dokonane, kiedy ukształtuje się społeczeństwo obywatelskie gotowe do przyjęcia aktywnej roli w życiu publicznym.

Miasta z aktywnymi i zadowolonymi mieszkańcami, bogate w wydarzenia i z żywą przestrzenią publiczną są bardziej atrakcyjnymi miejscami życia. Jedynie przy aktywnym udziale mieszkańców możliwe jest rzeczywiste rozpoznanie ich potrzeb. Dzięki znajomości preferencji mieszkańców możliwa jest optymalizacja oferty miejskiej pod kątem jej użyteczności. Przekłada się to z kolei na lepszą ocenę pracy władz i prowadzonej polityki lokalnej [Sobol, 2006].

Pomimo szeregu niekorzystnych uwarunkowań kształtowanie publicznej przestrzeni lokalnej oraz świadczonych w niej usług staje się coraz ważniejszym obszarem aktywności Polaków. Polacy stają się świadomi swoich praw w zakresie wpływu na rozwój lokalny. Dzieje się tak m.in. dzięki jego uspołecznianiu i wprowadzaniu takich narzędzi, jak budżet obywatelski. Zmiany te dokonują się powoli, jednak zauważalna jest ich rosnąca ranga w debacie publicznej oraz w praktyce rozwoju polskich miast.

Literatura

- Boksański Z. (2007), *Indywidualizm a zmiana społeczna*, WN PWN, Warszawa.
- Czapiński J. i in. (2015), *Diagnoza społeczna*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa, http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2015.pdf (dostęp: 23.01.2017).
- Gleaser E.L. i in. (2002), *An Economic Approach to Social Capital*, "The Economic Journal", Vol. 112, s. 437-458.
- Jacobs J. (2014), *Życie i śmierć wielkich miast Ameryki*, Fundacja Centrum Architektury, Warszawa.
- Jałowiecki B. (2002), *Reguły działania w społeczeństwie i w nauce. Szkice socjologiczne*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Komakech D. (2005), *Achieving More Intelligent Cities*, "Municipal Engineer", Vol. 158(4), s. 259-264.
- Markowski T. (2002), *Marketing miasta* [w:] T. Markowski (red.), *Marketing terytorialny*, Studia, t. CXII, PAN KPZK, Warszawa, s. 105-136.
- Peters B.G. (1996), *The Future of Governing: Four Emerging Models*, University Press of Kansas, Lawrence.
- Pietrzyk-Reeves D. (2004), *Idea społeczeństwa obywatelskiego. Współczesna debata i jej źródła*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Putnam R.D. (2008), *Samotna gra w kręgle: upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Sobol A. (2006), *Governance for Sustainable Development – Conditions and Experiences in the Polish Communities* [w:] W.L. Filho (red.), *Citizens and Governance for Sustainable Development*, Leidykla Technika, Vilnius, s. 29-34.
- Sztompka P. (2007), *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*, Znak, Kraków.
- Theiss M. (2010), *System pozornie otwarty. O instytucjonalnych uwarunkowaniach lokalnej partycypacji politycznej w Polsce* [w:] B. Lewenstein i in. (red.), *Partycypacja społeczna i aktywizacja w rozwiązywaniu problemów społeczności lokalnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 61-80.

[www 1] <http://sjp.pwn.pl/> (dostęp: 10.02.2017).

[www 2] <http://www.cbos.pl/PL/home/home.php> (dostęp: 10.02.2017).

[www 3] <http://www.egospodarka.pl/98725,Tempo-zycia-Polakow-wzrasta,1,39,1.html>
(dostęp: 10.02.2017).

[www 4] <https://mac.gov.pl/budzet-partycypacyjny-1/> (dostęp: 15.02.2017).

RESIDENT AS A CONSUMER AND CO-CREATOR OF AN OFFER OF A CITY

Summary: We observe in Poland an increased role of residents in local development. These changes are i.a. the result of dissemination of New Public Management concept. They are also connected to the rising awareness of the rights by the inhabitants themselves. Citizens have already become not only passive consumers of an offer of their cities but also its co-creators. The aim of this article is to identify the conditions and changes of the role of inhabitants in terms of their contribution to the process of local development in Poland. In addition to an interdisciplinary review the article presents an analysis of participatory budgeting in Katowice.

Keywords: local development, participation, participatory budgeting.